

Puudega või töövõimekaotusega inimese töölevõtmine

14.08.2008

Helmi Tampere, Sotsiaalministeeriumi tööturu osakonna peaspetsialist

Inimesele võivad olla määratud korraga puue ja töövõimekaotus (osaline/täielik) või ainult puue või ainult töövõimekaotus (osaline/täielik).

Mis on puue ja mis on töövõimekaotus?

Puue iseenesest ei ole haigus, vaid funktsiooni kaotus või kõrvalekalle. Vastavalt puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadusele eristatakse 3 puudeastet (keskmine, raske, sügav). **Puudeastmeid eristatakse selle järgi, kui suur on puudest tulenev kõrvalabi vajadus.** Puue ei tähenda töövõimetust. Sobivate tööülesannete või töökoha kohanduse korral ei ole puue töö tegemisel takistuseks.

Töövõimekaotus tähendab seisundit, kus inimene on **püsiva** terviserikke tõttu kaotanud töövõime osaliselt (10–90%) või täielikult (100%) ega saa üldse või endises mahus tööga elatist teenida. Seda määratakse alates 16.eluaastast kuni vanaduspensioni eani. Kui inimene ei vaja kõrvalabi enesega toimetulekuks, ei kaasne ka 100% töövõimekaotusega puuet.

Kas võib siiski sõlmida töölepingu inimesega, kellel on täielik töövõimetus?

Inimesele määratud töövõimekaotuse protsent ei keela otseselt töötamist. Tänapäevane püsiva töövõimekaotuse määramise süsteem ei hinda inimese tegelikku töövõimet. Töövõimekaotuse protsent määratakse üldjuhul nii eelnevat töökogemust kui ka tervisliku seisundi halvenemise aluseks oleva häire ulatust arvesse võttes. Seega, kui inimene ei saa töötada näiteks betoonitehas, kuna ta on allergiline teatud ainete või tolmu suhtes ning talle määratakse sellest tulenevalt töövõimetust 100%, siis ei pruugi see tähendada, et inimene on täielikult töövõimetu. Seega 100% töövõimetusega inimene võib olla täiesti suuteline töötama talle sobival töökohal, mis vastab tema tervislikule seisundile.

Puudega tööealise inimese toetus ja/või töövõimetuspension

Tihti on kerkinud küsimus, kas puudega inimesele lõpetatakse toetuse ja/või pensioni maksmine, kui ta läheb tööle. Puudega tööealise inimese toetust ei võeta inimeselt tema töötamisel ära. Puudetoetuse eesmärk on hüvitada puudest tekkivad lisakulutused. Seega ei ole põhjendatud toetuse maksmise lõpetamine, kui inimene suundub tööle. Vastupidi, kehtiva puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse alusel võib maksta töötavale puudega inimesele töötamistoetust. Toetus on mõeldud töötamisega seotud lisakulude hüvitamiseks.

Töövõimetuspension määratakse töövõimetuse protsendi hindamise tulemusena. Hindamist viiakse läbi 6 kuu kuni 5 aasta tagant. Ka töövõimetuspensionist ei jää inimene tööle asumisel ilma.

Nii puude kui töövõimekaotuse protsendi uue hindamise tulemusena võib hüvitise suurus muutuda – seda nii suuremaks kui väiksemaks.

Seadusest tulenevate soodustuste osas peab silmas pidama, kas viidatud on töövõimetusele või puudele.

Sotsiaalmaksu maksmise erijuhust

Riik maksab osa sotsiaalmaksu äriühingu, mittetulundusühingu, sihtasutuse või füüsilisest isikust ettevõtja (*edaspidi tööandja*) töötaja eest, kes saab riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel töövõimetuspensioni. Töövõimetuspensioni saamise õigus tekib alates 40% töövõimekaotuse tuvastamisest. Sealjuures ei maksa riik sotsiaalmaksu nende isikute eest, kellele on määratud töövõimetus, kuid kellel pole piisavat staaži, et saada töövõimetuspensioni (need töötajad saavad rahvapensioni).

Riik maksab sotsiaalmaksu 2700 kroonilt, mis on sotsiaalmaksu maksmise aluseks olev kuumäär **2008.** **a.**

Seega, kui töötaja brutopalk on 10 000 krooni, siis nimetatud tööandja peaks maksuma sotsiaalmaksu 7300 kroonilt.

Selleks, et riik tööandja eest sotsiaalmaksu maksaks, esitab tööandja oma asukohajärgsele pensioniametile igal kuul taotluse, kus näidatakse töövõimetuspensioni saavate töötajate andmed:

- o ees- ja perekonnanimi;
- o isikukood;
- o töösuhte tekkimise või lõppemise kuupäev;
- o riigi poolt makstava sotsiaalmaksu summa.

Taotlus esitatakse hiljemalt palga arvestamise kuule järgneva kuu 2. kuupäevaks. (*Rahandusministri määrus nr 113 "Sotsiaalmaksu maksmise kord erijuhtudel" § 6 lõige 3*)

Kas riik maksab sotsiaalmaksu FIE eest, kellel on töövõimetus?

Eespool kirjeldatud sotsiaalmaksuerisus on mõeldud soodustusena tööandjatele, kes maksavad oma töötajate eest sotsiaalmaksu.

Kui FIE on tööandjaks inimesele, kellele on määratud töövõimetus, siis maksab riik FIE kui tööandja eest osa sotsiaalmaksu (*vt eelmist punkti*). Samas ei saa FIE iseendale tööandjaks olla.

Töövõimekaotusega FIE-le kehtib teine sotsiaalmaksu seaduse erisus. Ta ei pea täitma sotsiaalmaksu maksmise miinimumkohustust, kui ta ei teeni tulu. Miinimumkohustus tähendab seda, et kui tulu ei ole teenitud, siis peab aastas sotsiaalmaksu maksuma selle kuumäära 12-kordselt summalt. Sotsiaalmaksu kuumäär on 2008. aastal 2700 krooni, see tähendab et sotsiaalmaksu miinimumkohustus on 2008. aastal 32 400 krooni. Kui FIE teenib tulu, siis peab ta miinimumkohustust täitma.

Tulumaksuseadusest

Tulumaksuga ei maksustata:

- tööandja tehtud kulutusi töötaja tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel saadud tervisekahjustuse ravile;
- tööandja soetatud abivahendeid töötajale, kellel on tuvastatud töövõime kaotus alates 40%-st (kuulmispuude puhul kuulmislangus alates 30 detsibellist) või
- kellele on määratud puude raskusaste.

Abivahendi väärtus ei tohi sellisel juhul ületada 50% töötajale kalendriaasta jooksul makstud ja sotsiaalmaksuga maksustatud väljamaksete summast.

Näiteks

kui väljamaksed töötajale või teenistujale on kalendriaastas 200 000 krooni, siis abivahendi(te) maksumus, mida ei maksustata tulumaksuga, peab jääma kuni 100 000 krooni ulatusse; tööandja poolt makstavaid hüvitisi puudega inimesele seoses isikliku mootorsõiduki kasutamisega sõiduks elukohta ja töökoha vahel, kui selleks ei ole võimalik kasutada ühistransporti või kui ühistranspordi kasutamine põhjustab liikumis- ja töövõime märgatavat halvenemist.

Pikendatud põhipuhkusest tulenev maksusoodustus

"Töövõimetuspensioni saajatel on puhkuseseaduse (§ 9 lg 2 p2) alusel **õigus 35-kalendripäevasele põhipuhkusele** tavalise 28-kalendripäevase põhipuhkuse asemel (vt ka "Puudega inimese töösuhe").

Pikendatud puhkuse päevad **tasustatakse riigieelarve vahenditest** ning seega ei põhjusta need tööandjale otseselt täiendavat kulu (Puhkuseseaduse § 26 lg1 p1).

Selleks esitab tööandja kord kuus asukohajärgsele pensioniametile täidetud andmiku, milles on näidatud hüvitamisele kuuluv summa. Seejärel hüvitab riik tööandjale pikendatud puhkuse päevade eest makstud summa. Pensioniamet kannab andmikus toodud summa tööandja pangakontole kümne tööpäeva jooksul pärast andmiku pensioniametisse saabumist.

Vastavalt puhkuseseadusele (Puhkuseseaduse § 13 lg2 p2) on töövõimetuspensioni saajatel õigus esimesel tööaastal saada puhkust täies ulatuses sõltumata töötatud ajast.

Juhul kui töövõimetus määrati esimesel tööaastal tööaasta kestel, on isikul õigus pikendatud põhipuhkuse osale siiski proportsionaalselt töötatud ajaga.

Täienduskoolitustoetus (vt ka artiklit "Puudega inimese töösuhe")

Töötaval puudega inimesel on võimalik taotleda täienduskoolitustoetust puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse (Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 12) alusel. Taotluse saab esitada kas puudega inimene ise või tema seaduslik esindaja. Lisaks taotlusele esitab puudega inimene elu- või töökohajärgsele pensioniametile töötamist tõendava dokumendi (nt tööraamat) ja dokumendi koolituskulude kohta.

Täienduskoolitustoetust on võimalik maksta kas tööalaseks või tasemekoolituseks.

Tööalane koolitus võimaldab kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist, samuti ümberõpet kas töökohas või koolitusasutuses (Täiskasvanute koolituse seaduse § 3). Tööalase koolituse läbimist tõendab tunnistus või tõend.

Tasemekoolitus võimaldab õhtuses või kaugõppe õppevormis või eksternina omandada põhiharidust ja üldkeskharidust, osakoormusega läbida kutseõpet või kutsekeskharidusõpet ning osakoormusega või eksternina omandada kõrgharidust. Tasemekoolituse läbimist tõendab tunnistus või diplom.

Pensioniameti otsuse põhjal makstakse toetus kas puudega inimesele või koolituse läbiviijale. Täienduskoolitustoetust on alates toetuse esmakordsest määramisest võimalik maksta **3 kalendriaasta jooksul kuni 9600 krooni** (s.o 24-kordne sotsiaaltoetuste määr 2008.a). Toetust makstakse tegelike koolituskulude hüvitamiseks. Täpsemat teavet saab elu- või töökohajärgsest pensioniametist või veebilehelt www.ensib.ee.

Täienduskoolitustoetus võimaldab täiendada puuetega inimeste kvalifikatsiooni ja seeläbi parandada nende konkurentsivõimet. Tööandjad saavad täienduskoolituste kaudu paremini kvalifitseeritud tööjõudu. Täienduskoolitustoetust võivad taotleda ka FIE-d, kellel on puue.

2007. aastal oli täienduskoolitustoetuse saajaid siiski ainult 52 inimest, kellele maksti toetusi kokku 250 400 krooni ulatuses.

NB! Oluline on meeles pidada, et täienduskoolitustoetust ei saa taotleda tööalaseks ümberõppeks.

Näiteks

kui inimene töötab juuksurina, ent soovib saada koolitust lilleseadjana, siis sellisel juhul täienduskoolitustoetust taotleda **ei saa**.

Kui sama inimene soovib end täiendada juuksuriametis (omandada uusi oskusi ja tehnikaid), siis **on võimalik** toetust taotleda.

Igal juhul on oluline, et toetuse saamiseks esitatavast taotlusest tuleks selgelt välja, et toetust soovitakse täienduskoolituseks või tasemeõppeks.